

عالم زیر و زبر

هانری کُربن و عرفان اسلامی

نویسنہ

تام چیٹام

مترجم

امیر حسین پورنامدار

سرشناسه	چیتام، تام	Cheetham, Tom
عنوان و نام پدیدآور	عالم زیر و زیر: هانری کربن و عرفان اسلامی / نویسنده	
مشخصات نشر	تهران: حقیقت، ۱۳۹۷.	
مشخصات ظاهری	چهار، ۳۸۸ ص.	
شابک	978-600-5231-59-5	
وضعیت فهرست‌نویسی	فیپا	
یادداشت	عنوان اصلی: The world turned inside out: Henry Corbin and Islamic mysticism, 2003	
یادداشت	نمایه.	
تاریخ	کورین، هانری، ۱۹۰۳-۱۹۷۸ م.	
موضوع	Corbin, Henry	
موضوع	عرفان.	
موضوع	Mysticism	
موضوع	عرفان‌شناسان - سرگذشت‌نامه.	
موضوع	Islamologists - Biography	
شناسه افزوده	پورنامدار، امیرحسین، ۱۳۶۷ -، مترجم	
رده‌بندی کنگره	BP ۵۷/۸۰۳۵۰۹	
رده‌بندی دیویی	۲۹۷/۹۹۹۴	
شماره کتابشناسی ملی	۱۸۸۳۱۳	

انشان حقیقت

عالم زیر و زیر

هانری کربن و عرفان اسلامی

تألیف: تام چیتام

مترجم: امیرحسین پورنامدار

ناشر: انتشارات حقیقت؛ تهران، خیابان گاندی، خیابان نهم، پلاک ۲۴

تلفن: ۸۸۷۷۲۵۲۹؛ فاکس: ۸۸۷۹۱۶۵۲

تلفن مرکز پخش: ۵۵۶۳۳۱۵۱

Site: www.haqiqat.ir

Email: info@haqiqat.ir

چاپ اول: زمستان ۱۳۹۷

تعداد: ۵۰۰ نسخه

چاپ و صحافی: شرکت چاپ خواجه

قیمت: ۴۰۰۰۰ تومان

فهرست مطالب

۱	مقدمه مترجم
۷	یادداشت نویسنده بر ترجمه فارسی
۱۱	سپاس‌گزارى نویسنده
۱۳	دبیاجه نویسنده
۱۹	نگاهی گذرا بر ندگانی‌های کرین
۲۹	فصل اول: برخلاف رده‌انه: مکان‌های، زمان‌های
۲۹	حضور داشتن
۴۲	امتناع بزرگ
۵۷	فصل دوم: حکمت مشرقی
۵۸	ایران و آیین مزدایی
۷۷	عصر اسلام
۹۱	فلسفه و الهیات
۹۷	فصل سوم: انحاء شناخت و مراتب وجود
۹۷	تفکر و وجود
۱۰۸	هرمنوتیک حضور
۱۱۵	فصل چهارم: بازگشت به وطن مألوف: قلب و صورت زمین
۱۱۵	فراتر از کیهان
۱۳۱	عالم مثال

۱۵۷	فصل پنجم: فرشته و تشخص
۱۵۷	همزاد ملکوتی و مابعدالطبیعه تشخص
۱۷۸	مریدان خضر (ع)
۱۹۹	فصل ششم: تأویل و حکمت نبوی
۱۹۹	لمد جان و کلید جهان
۲۱۹	هر یک به عالم
۲۲۶	کلام و علم: زمان، مکان، ماده و نبوت
۲۳۹	فصل هفتم: شأن ملکوتی موجودات
۲۳۹	بُت‌ها و شمایل‌ها
۲۵۱	خداوند و اله
۲۶۴	الهیات تنزیهی و پادزهری - انگاری
۲۷۷	فصل هشتم: زندگی درهم‌دلی با وجود
۲۷۷	موسیقی و آیین‌ها
۲۸۷	تجدید بنای معبد
۲۹۳	خاتمه: سیر به سوی عالم
۳۰۹	یادداشت‌های نویسنده
۳۵۱	نمایهٔ اعلام و اصطلاحات
۳۶۷	واژه‌نامه

مقدمه مترجم

خداوند را شاکرم و امید دارم که مطالعه ترجمه این اثر برای خوانندگان محترم توأم با برکت باشد. چند توضیح را احتمالاً مفید می‌تواند بود:

کربن در مورد هر آنچه می‌نویسد بسیار صریح و راسخ است. چنان که خود همواره به آن اشاره دارد، از تمثیلات ادبی و استعارات شاعرانه سخن نمی‌گوید؛ وقتی از تمثیل‌های سهروردی و ابن‌سینا می‌نویسد، به میزان حکاینگری آنها از «حقیقت» نظر دارد؛ می‌توان گفت که کربن تلاش می‌کند تا دنیای این حکمای الهی را از نزدیک تجربه کند، و به تعبیر بهتر، با آنها «هم‌سخن» شود. جهان این حکما درست همان جایی است که «نظر» و «عمل»، همراه هم، به یادش می‌آید. یکدیگر گام بردارند؛ در واقع، اصولاً آنجا چنین تفکیکی راه ندارد. بحث از جدایی یا عدم جدایی «نظر» و «عمل» مطرح شود. خوشبختانه، نویسنده این کتاب نیز خود به جدیت کربن پی برده و نشان می‌دهد که این اثر را از سر دغدغه‌ای والا و اساسی نگاشته است، نه صرفاً به عنوان اثری «تحقیقی» یا «پژوهشی» به منظور کالبدشکافی نظام تفکر کربن.

به راستی، یکی از نقاط قوت این اثر نوع نگاه نویسنده آن به هانری کربن و جهانی است که وی عرضه می‌دارد. نویسنده این کتاب که همچون خود کربن علاقمند به روانشناسی یونگ است، به حق جانب انصاف را رعایت می‌کند و با کمال تواضع به محدودیت‌های خویش اشاره دارد. وی در ابتدا یک انسان غربی است؛ انسانی غربی که در طی سیر و سلوک علمی (و بلکه عملی) خود با فردی نام هانری کربن آشنا شده، و چنان تحت تأثیر وی قرار گرفته است که هم‌اینک در «جهان انگلیسی زبان» به عنوان صاحب نظری در باب کربن و آراء او شناخته می‌شود. و این کتاب ما را از نگاه یک انسان زیسته در جهان مدرن (که البته ما ایرانی‌ها و مسلمانان نیز مستثنی از این امر نیستیم) به ضیافت اندیشه‌های روحانی، عرفانی و شرقی هانری کربن می‌برد، و آنچه بسیار جلب توجه می‌کند نحوه مواجهه این نویسنده «غربی» است با جهان کربن که به نوعی جهان ما ایرانی‌ها نیز هست. در همراهی با صاحب این اثر که خواننده را به «سلوک عملی» دعوت می‌کند، قدم به قدم با قله‌روهایی فراخ از جهان کربن آشنا خواهیم شد؛ این همراهی به راستی که یادآور عنوان مهمین کتاب، «عالم زیر و زیر» است. هانری کربن قادر است، به تعبیر دقیق نویسنده محترم کتاب، عالمی را که به آن خورده‌ایم زیر و زیر کند؛ از خلال اسامی با وی، عالمی از جنسی دیگر می‌تواند چهره بنماید.

در مورد ترجمه آثار کربن باید نکته‌ای را متذکر شویم. غالباً هنگامی که کربن اصطلاحات فلسفه و عرفان اسلام را به زبان فرانسه برمی‌گرداند، ترجمه‌های

۱- پیش از چپ‌اش، رابرتز آوِنز (Roberts Avens) که در سال ۲۰۰۶ درگذشت، تحقیقات درخور توجهی در باب قوه تخیل و به تبع آن در باب کربن انجام داده بود.

وی، به اقتضای چندوجهی بودن معنای اصطلاحات، یا مخدوش بودن معنی مآلوف آنها نزد غربیان معاصر، به گونه‌ای تفسیری و همراه توضیحاتی ولو اندک هستند. برای مثال، در ترجمه واژه «تخیل» (بدون هیچ وصف اضافی) می‌آورد l'imagination créatrice که ترجمه آن به «تخیل خلاق» ترجمه‌ای است به اصطلاح تفسیری که البته بیشتر تأکید کربن بر بُعد خلاقیتِ تخیل را منتقل می‌کند؛ یا l'imagination théophanique که معنای تحت‌اللفظی‌اش تخیل تجلی‌گونه است، بیشتر بُعد الهی بودن و اینکه تخیل مورد نظر بارقه‌ای است از جانب حق به نورانده منتقل می‌شود، اما در هر دو مورد، کربن چیزی جز «تخیل» مصطلح عرفان حکیمان را در نظر ندارد؛ یا در معادل‌گذاری برای «نفس فلکی» می‌نویسد *Anima coelestis* (یا معادل لاتینی آن) که ترجمه آن به «فرشته-نفس» بدرستی سرب به نظر می‌رسد؛ از همین باب است اصطلاح *théophanie* که معمولاً به معنای «تجلی» است برای واژه «تجلی» لیکن چون سیاق مباحث محیی‌الدین ابن‌عربی و دید حکما همانا الهی و در ارتباط با ذات حق است، کربن این بُعد را با گره زدن واژه تجلی (phan) به اله (theos) و با مفهوم «تجلی الهی» یا «تجلی خداوند» به خواننده‌های پرمایانده است تا آن را از مفهوم «تجلی» صرف که شاید تا حدی عاری از وحدت‌انسان باشد، تفکیک کند؛ از همین رو، لازم است که گاهی در ترجمه، اراده حاضر وی از این اصطلاح و امثال آن به نوعی منتقل شود.

همچنین تا حد مقدور سعی کردیم معادل‌های برخی اصطلاحات پرتکرار یا کلیدی را در پانوشته‌ها قید کنیم تا از این جهت نیز بایی برای ورود جدی‌تری برخی از خوانندگان محترم به اصطلاح‌شناسی کربن در زبان‌های اروپایی گشوده شود؛ البته به اقتضای متن اصلی که به زبان انگلیسی است، معادل‌ها نیز تقریباً

همه به همین زبان است.

در نهایت، باید صمیمانه از دکتر بیژن عبدالکریمی تشکر کنم که نخستین آشنایی جدی بنده با دنیای کربن در کلاس‌های ایشان رقم خورد، و نیز از دکتر رضا کوهکن که نکاتی را در ترجمه متن یادآور شدند. دقت و وسواس ایشان در برگرداندن متون کربن به زبان فارسی که در مجلدات اسلام در سرزمین ایران انعکاس یافته است، حقیقتاً مثال‌زدنی است و به ما این اجازه را می‌دهد که ایشان را در حال حاضر، یکی از مطمئن‌ترین و مؤثق‌ترین مترجمان کربن به زبان فارسی بدانیم. از دکتر پیر لوری نیز سپاسگزارم که در دو مقطع که اندکی رسیدگی به این بار را به کلاس نهاده بودم، ملاقات با ایشان و سخنانشان در باب کربن و اهمیت کتاب - ضمیمه - دیگر بنده را بر اتمام کار ترغیب کرد.

در پایان، از همه دوستان و دوستان در رشته پژوهشی حکمت و فلسفه ایران قدردانی می‌کنم که مصاحبت ایشان همیشه مغتنم و الهام‌بخش بوده است، از جمله استاد بابک عالیخانی که پیوسته مشورت و تلم اینجانب بوده‌اند و همواره مرهون معرفت ایشان، و زحمات و دل‌سوزی ایشان هستم؛ فهم «حکیمانه» ایشان از کربن، برای بنده بسیار روشنگر بوده است. سپاسگزار جناب دکتر مسعود زمانی هستم که منت نهاده و فصل مربوط به هایدگر را با دقت مطالعه و مقابله فرمودند و از خطاهای متعددی جلوگیری کردند و همچنین دوست عزیز و مصمم خود، دکتر اسماعیل رادپور که همه کتاب را از نظر دقیق خود گذرانند و به صحت و انسجام هرچه بیشتر متن کمک کردند. نیز علی‌الخصوص، از جناب دکتر شهرام پازوکی تشکر می‌کنم که تمامی متن را مطالعه و با اصل آن مقابله فرمودند و نکات ارزنده‌ای را یادآور شدند که یادداشت‌های ایشان، خود برای بنده کلاس درس بود.

همراهی، پشتیبانی و مهربانی آقای تام چیثام واقعاً بیش از حد انتظار بوده است: از پاسخ به نامه‌های گاه و بی‌گاه بنده تا موافقت صمیمانه برای تهیه مقدمه‌ای برای ترجمه فارسی. امیدوارم تلاش ایشان و پیامی را که مقصود و مطلوبشان بوده است، نخست به درستی دریافت‌ه باشم، و سپس با رعایت امانت منتقل کرده باشم.^۱

گرچه «وستان» و اساتید بزرگوار نکات بسیاری را متذکر شدند، اما به هر حال، نیک واقفم که ترجمه خالی از ایرادات نیست؛ از این رو، هر بار که مرور می‌شد، تصحیح‌هایی لازم دیدم. این قطعاً و یکسره متوجه بضاعت بنده است.

توضیح لازم آنکه تمامی ارجاعات و پانوشته‌های نویسنده در انتهای کتاب آمده و شماره‌های مربوط در راست‌رئید شده است. پانوشته‌های موجود در متن کتاب یکسره از مترجم است. منمن، برخی اضافات ظاهراً لازم برای روشن‌تر شدن متن، از جانب مترجم، در آلاب [...] قید می‌شود. پس از ذکر نام پیامبران و ائمه، مترجم برای حفظ حرمت از علامتی چون (ع) یا (ص) استفاده کرده است.

۱- تام چیثام، فیلسوف و متفکری آمریکایی است که به دلایل متعددی نسبت به رویه و شمول حاکم بر عالم مدرن منتقد است. در وهله نخست، وی به عنوان یک محقق حوزه فلسفه، پانوسازی (ecology)، محیط زیست، و زیست‌شناسی است که تا حدود زیادی دلبسته روانشناسی یونگ بوده (و در این دلبستگی با کربن مشابهتی دارد) و همواره به مارتین هایدگر، ارنست کاسیرر، هگل و ابروین پانوسکی علاقه داشته است؛ وی جهان کربن را چنان شیرین و مسحورکننده یافت که بیش از دود ده از زندگی خویش را تا بدین لحظه، وقف شناخت و معرّفی آن کرده است؛ و البته در نتیجه همین علاقه به «راز بی‌منتهای عالم کربن» بود که در سال ۱۹۹۷ از تدریس در دانشگاه استعفا داد و خویش را وقف تحقیق و نوشتن نمود، و تاکنون چهار کتاب پیرامون اندیشه کربن منتشر کرده است.

جهت روشن تر شدن وجه ترجمه اثر به «عالم زیر وزبر»، در انتهای این یادداشت، بخشی از یکی از غزلیات مولانا نقل می شود.

من به گوشِ تو سخن های نهان خواهم گفت * سر بجنبان که بلی جز که به سر هیچ مگو
 قمری جهان صفتی در ره دل پیدا شد * در ره دل چه لطیف است سفر هیچ مگو
 گفتم این روی فرشته است عجب یا بشر است * گفت این غیر فرشته است و بشر هیچ مگو
 گفتم این نیست آن «زیر وزبر» خواهم شد * گفت می باش چنین «زیر وزبر» هیچ مگو
 ای نشسته تو در این خانه پر نقش و خیال * خیز از این خانه برو رخت بپوش هیچ مگو
 (مولانا، دیوان شمس)

اللَّهُمَّ اجْعَلْ فِي قَلْبِي نُورًا

دی ۱۳۹۶